

פרשת ניצבים-וילך

אני מביא כאן דבר תורה של הרב אבא וגנסברג מירושלים על הפסוק לא בְּשָׁמַיִם הוּא (דברים ל', י"ב).

הגמרא (בבא מציעא דף נ"ט), מביאה מחלוקת בנושא טהרת תנור, סיפור הידוע בשם "תנור של עכנאי". רבי אליעזר פסק שהתנור טהור, וחכמים לא הסכימו אתו. אמר להם: אם הלכה כמותי – (עץ) חרוב זה יוכיח. נעקר החרוב ממקומו מאה אמה. הדבר לא עשה רושם על החכמים ואמרו לו: אין מביאין ראיה מן החרוב.

חזר ואמר להם (ר' אליעזר): אם הלכה כמותי – אמת המים תוכיח. חזרו אמת המים לאחורם (באופן ניסי). אמרו לו: אין מביאין ראיה מאמת המים. חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי – כותלי בית המדרש יוכיחו. נטו כותלי בית המדרש ליפול. גער בהם רבי יהושע, אמר להם: אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה – אתם מה טיבכם (אתם, הכתלים, מה אתם מתערבים??) לא נפלו מפני כבודו של רבי יהושע, ולא זקפו מפני כבודו של רבי אליעזר... חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי – מן השמים יוכיחו. יצאתה בת קול ואמרה: מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום! עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: לא בשמים היא – הקב"ה נתן את התורה בהר סיני לבני האדם, ומאז, ההלכה נקבעת בארץ ולא בשמים!

זאת ועוד! כתוב: אַחֲרֵי רַבִּים לְהִטָּה (שמות כ"ג, ב') וזאת הוכחה ברורה שבתנור של עכנאי ההלכה הייתה כמו החכמים, ולא כמו ר' אליעזר. אשכחיה (פגש) רבי נתן לאליהו, אמר ליה (לו): מאי עביד קודשא בריך הוא בההיא שעתא? (מה עשה הקב"ה באותו זמן?) – אמר ליה: קא חייך (הוא חייך) ואמר נצחוני בני, נצחוני בני.

מספר שאלות מתעוררות בסיפור הזה. אם האות הראשון (עץ החרוב) לא שיכנע את החכמים, מדוע המשיך ר' אליעזר לתת סימנים אחרים? הרי ברור היה שהחכמים לא היו מעוניינים בראיות על ידי ניסים. ומדוע בחר ר' אליעזר דווקא בסימנים האלה? מה סמלו הסימנים האלה?

הגאון מווילנא מסביר שקיימים שלושה מפתחות להצלחה בלימוד התורה:

- הסתפקות (להסתפק בחלק שלי)
- ענווה
- שקידה רבה.

במקומות רבים מודגשת החשיבות של הסתפקות בקניית התורה. מובא בפרקי אבות פרק ו משנה ד: "כך היא דרכה של תורה: פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל", במילים אחרות, חיים שבהם הצרכים הגשמיים הם ברמה הבסיסית ביותר.

הגמרא ברכות י"ז: אומרת: " בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת: "כל העולם כולו נזונין בשביל (בזכות) חנינא בני, וחנינא בני - די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת ", קרי שגדולת ר' חנינא היא בזה שהוא מסתפק במינימום שבמינימום. אולי זאת הסיבה שהר סיני נקרא גם חורב – אותיות חרוב! דרך קניית התורה שניתנה בחורב הוא ויתור על כל נוחיות גשמיות.

המפתח השני של הגאון מווילנא הוא ענווה. מובא במסכת תענית דף ז. "אמר רבי חנינא בר אידאי: למה נמשלו דברי תורה למים, דכתיב הוי כל צמא לכו למים (ישעיהו נ"ה, א) - לומר לך: מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה". חשיבות המידה הזאת מודגשת בגמרא עירובין י"ג: הקובעת שההלכה היא תמיד(חוץ ממקרים בודדים) כבית הלל – הידוע בענוותנותו – למרות ששמאי היה עולה עליו, מבחינה אינטלקטואלית.

המפתח השלישי – שקידה – מודגש במסכת עירובין כ"א:, כ"ב. "במי אתה מוצאן (התורה) - במי שמשכים ומעריב עליהן לבית המדרש (מי שקם מוקדם, ויוצא מאוחר מבי המדרש).

ניתן עכשיו להבין את התשובה לשאלה שנשאלה מוקדם יותר, מדוע השתמש ר' אליעזר בעץ החרוב, באמת המים ובכותלי בית המדרש להוכיח שפסקו ההלכתי הוא אכן נכון, ומדוע המשיך ר' אליעזר להביא סימנים נוספים אחרי שהחכמים לא שינו את דעתם אחרי האות הראשון.

על ידי הדוגמא של עץ החרוב (סמל להסתפקות), רמז ר' אליעזר לחכמים שהייתה אצלו מידת ההסתפקות במה שנפל בחלקו. הוא שיער שהמפתח הזה לתורה שהיה לו, ישמש כאישור להבנתו העמוקה בתורה. אולם החכמים לא התרשמו, ולכן חשב ר' אליעזר שעליו להראות להם שנפלו בחלקו רוב המפתחות לתורה. לכן עבר לסימן השני, והשתמש במים, המסמל ענווה, כהוכחה שהוא גם השיג את המפתח השני לתורה.

גם זה לא השפיע על החכמים, ור' אליעזר סבר שהוא חייב להראות להם שבידו נמצאים **כל** המפתחות. ולכן הוא הציג את הסימן השלישי, שבו כותלי בית המדרש נטו להתמוטט, ובזה הוכיח שקיימת אצלו מידת השקדנות. ר' אליעזר הניח, בלי ספק, אחרי קבלת ההוכחה שבידו נמצאים שלושת המפתחות לתורה, החכמים יסכימו ויקבלו את דעתו בקביעת ההלכה כי היא הנכונה.

בסופו של דבר, ר' אליעזר הבין שהחכמים לא ישנו את דעתם, גם כשבידו שלושת המפתחות, ולא נותר לו אלא לפנות לשמים לאשר את מסקנותיו. קול נשמע מן השמים, שאישר את קביעת ההלכה לפי דעת ר' אליעזר, אבל אז קם ר' יהושע וקרא: "לא בשמים היא!".

מדרש בבראשית רבה ח:ה' עוזר לנו להבין מדוע אפילו בת קול משמים לא הצליחה לשנות את דעתם של החכמים ולקבל את דעתו של ר' אליעזר. כשהקב"ה ביקש לברוא את האדם,

הוא נמלך במלאכי השרת. חלק מהמלאכים צדדו לחיוב, אחרים התנגדו. התרחיש נרמז בתהילים (פ"ה, י"א): חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו, חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים, ואמת אומר אל יברא שכולו שקרים, צדק אומר יברא שהוא עושה צדקות, שלום אומר אל יברא דכוליה קטטה. מה עשה הקב"ה נטל אמת והשליכו לארץ הה"ד (זה מה שכתוב) (דניאל ח) ותשלך אמת ארצה (בראשית רבה פרשה ח).

מדוע טען האמת שלא מגיע לאדם להיברא? אומר הגאון מווילנא שלאדם יכולות שכליות מוגבלות, ולכן הוא אינו מסוגל להכיר את האמת במלואה. וכדי לעקוף את הטענה הזאת, ה' השליך את האמת על האדמה, ועל ידי זה נתן לאדם את ההזדמנות להשיג אותה, וכתוצאה מכך, האדם נהיה ראוי להיברא.

הגאון מווילנא מסביר שהאמת שהקב"ה השליך לארץ היא התורה (תורת אמת, ע' מלאכי ב: ו'). זאת הסיבה שגם במקרה של ר' אליעזר, גם החכמים לא שינו את דעתם, על אף ששמעו את הקול המצדיק את ר' אליעזר. הם הודו שהאמת, רצון ה', אינה נמצאת בשמים, אלא על הארץ, מאז שה' העביר אותה לעמו בהר סיני.

אם כן, הסיבה שה' חייך באומרו נצחוני בני, היא שכל האירוע של התנור היה מבחן מאת ה' לראות אם החכמים יושפעו בלחץ הסימנים (ובעיקר בת הקול) ויודו לר' אליעזר, או להיפך יעמדו איתנים בדעתם בהבנה של אמיתת התורה. החכמים נצחו, ובזה הבטיחו את נצחיותה של התורה בעולם, כי הדרך היחידה להנציח את התורה לכל הדורות, היא על ידי תורתם של חכמינו האוחזים במפתח לאמת (למילים נִצַּח ונִצָּחוֹן אותו שורש).

הנושאים האמיתיים של אמיתת התורה הם אלה הקשורים לתורה. הצדיקים והחכמים הענקיים בתורה הם האוחזים את המפתחות לרצון ה'. אסור לנו לפקפק או לפחד מהחלטתם ועצותיהם, אלא לציית להחלטתם מכל הלב, כי אנחנו מודים שהם יודעים את האמת.